

Předmluva k pátému číslu

Vážení čtenáři

předstupuji před vás již popáté s úmyslem představit vám aktuální číslo našeho elektronického časopisu Aithér, poprvé za ta tři léta trvání časopisu se na vás obracím s velmi smíšenými pocity.

Na jednu stranu jsem samozřejmě hrdý na to, že se takto úzce zaměřený časopis daří držet při životě i přes všeobecně se stále zhoršující vnější podmínky tradičního bádání učeneckého typu, že se Aithér stává známou internetovou adresou, kterou si zvyká navštěvovat stále více erudovaných čtenářů, a to – vzhledem k loňskému mezinárodnímu číslu - dokonce i ze zahraničí. Těší mne i celou redakci a redakční radu, které zde jako šéfredaktor zastupuji, i narůstající zájem zejména mladších perspektivních autorů, kteří se začínají sami hlásit se svými texty, a to i včetně badatelů ze vzdálenějších slovenských universit.

Na druhou stranu ovšem tyto pocity získávají jisté melancholické zabarvení na pozadí hlubokého smutku, spojeného s loňským prosincovým úmrtím Milana Mráze, velké osobnosti českého bádání o antickém starověku i jeho pozdější latinské recepci, a jednoho z nejvýznamnějších představitelů polistopadové filosofické scény. Milan Mráz byl mimo své jiné zásluhy také členem redakční rady našeho časopisu a jeho nenadálý odchod nás všechny hluboce zasáhl.

Toto číslo proto věnujeme památce Milana Mráze, nyní již čestného člena redakční rady, našeho moudrého a laskavého kolegy, přítele a učitele.

Představení obsahu pátého čísla:

Úloze vzdát čest a hold odkazu Milana Mráze byla podřízena i koncepce představovaného čísla: zahrnuté texty mají vždy nějakou podstatnou vazbu na Mrázův celoživotní zájem, Aristotelovu filosofii, její veškeré souvislosti a další recepci.

Číslo otevírá habilitační řeč **Štěpána Špinky**, strhujícím aktualizujícím způsobem pojednávající o Aristotelově etice jakožto trvale živé výzvě odpovědného člověka. Konkrétním předmětem rozpracované a do podoby článku upravené přednášky je samozřejmě více než aktuální otázka štěstí. Habilitační přednáška není z rodu oněch vysoce speciálních textů, jichž – byť na vysoké odborné úrovni – chrlí dnešní akademický provoz na celém světě každoročně stovky, je to spíše jakési šířeji ukotvené a obecněji srozumitelné krédo nově habilitovaného docenta; jedná se o záležitost jednorázovou, neopakovatelnou, unikátní. Z tohoto pohledu oceňujeme věnování Milanu Mrázovi jako velké gesto úcty a mimořádného uznání. Dovolím si dodat, že si neskonale vážím toho, že Štěpán Špinka svěřil svou habilitační přednášku právě Aithéru, je to velká čest pro celý časopis i pro mne osobně.

V sekci standardních článků nejprve **Radim Kočandrle** pojednává o Aristotelově zásadní roli při zachování i charakteristickém zkreslení předchozí *fysiologické* tradice, zejména pak ve slavné otázce po *arché* a *fysis*; zkoumání problému *arché* tak stojí na počátku série článků postupně traktujících aristotelskou myšlenkovou tradici. Radim Kočandrle se jako mladší badatel, jenž nevystudoval v Praze, setkal s Milanem Mrázem až jako s kolegou během jeho působení na Západočeské universitě

v Plzni; je jeho tamním nástupcem zejména v přednáškách věnovaných antickým počátkům přírodních věd.

Druhý článek **Pavla Hobzy** úzce navazuje předchozí pojednání. Je věnován pečlivému zkoumání Aristotelova předporozumění tzv. presókratikům a jeho „konstrukčnímu“ vlivu na celou následující akademickou filosofickou tradici až hluboko do dvacátého století. Problematikou, na níž Hobza tuto širší otázku dokládá, je textová evidence Aristotelovy kategorizace předchůdců podle toho, s jakým počtem *archai* jejich přírodovědná koncepce počítá. Pavel Hobza, působící v Olomouci, se rovněž s Milanem Mrázem nesetkal jakožto žák, ale jako kolega a podřízený v Oddělení pro dějiny starší evropské a české filosofie Filosofického ústavu Akademie věd ČR, ... a samozřejmě v rámci časopisu *Aithér*, kde zastává funkci zástupce šéfredaktora.

Jaroslav Daneš ve třetím článku posouvá centrum zájmu k důležité problematice Aristotelova vyrovnání se s Platónovým filosofickým konceptem, jenž zcela striktně odmítá soudobou tradici tragické poesie jakožto ideologicko-pedagogickou konkurenci. Aristotelés naproti tomu je Danešem představen jako podstatně benevolentnější a demokratičtější myslitel, jenž nicméně se svým učitelem sdílí ostrý odpor k soudobé podobě demokracie. Jaroslav Daneš, jenž vystudoval v Brně, se s Milanem Mrázem setkal jakožto kolega a spolupracovník v rámci Oddělení pro dějiny starší evropské a české filosofie Filosofického ústavu Akademie věd ČR.

Čtvrtý příspěvek **Josefa Mourala** rovněž sleduje posuny důrazu mezi platónskými dialogy a aristotelským pojednáním, je však centrován již na tak bytostně aristotelskou problematiku, jakou je politicky koncipovaná etika, zejména pak hluboké analýzy fenoménu přátelství

z VIII. a IX. knihy *Etiky Nikomachovy*. Moural velmi přesvědčivě ukazuje platónské kořeny Aristotelovy tendence rozlišit v rámci obecného pojmu přátelství několik specifických podob, a to zejména ve vztahu k dialogu *Lysis*. Josef Moural coby badatel v nejlepších letech samozřejmě neměl možnost setkat se s Milanem Mrázem během studií, ale poznal jej až později, zejména jako kolegu na Filosofické fakultě University Karlovy a dále též jako dlouholetého místopředsedu České platónské společnosti.

Politické problematice se věnuje i předposlední článek **Jakuba Jinka**, jenž se zaměřil přímo na Aristotelovo pojetí *polis*, zejména v její poněkud paradoxní jednotě historické genese a přirozeně daných struktur lidských potřeb. Jinkův pozoruhodný, jaksi mezi řádky podnětně aktualizující pohled, představuje Aristotela jako citlivého a vnímavého myslitele, jenž se vždy nechá inspirovat zkušeností a jemuž je jakýkoli zásadový schematismus zcela cizí, takže v posledku se jeví jako někdo, kdo má vždy spíše vůli zahrnout, než vyloučit. Jakub Jinek vystudoval politologii a s Milanem Mrázem spolupracoval zejména v rámci nakladatelství OIKOYMENH a dále na Filosofické Fakultě Karlovy University.

Poslední článek předložil **Ota Pavlíček**, nejmladší badatel Oddělení pro dějiny starší evropské a české filosofie Filosofického ústavu Akademie věd ČR, v jejímž rámci také s Mrázem spolupracoval. A právě také svědectví o spolupráci přináší jeho článek v příloze. Pavlíček se totiž zabývá pojetím kategorií u Jeronýma Pražského, samozřejmě v dobovém kontextu a ve vztahu k samotným Aristotelovým *Kategoriím* i Porfyriově *Eisagóge*. Právě Porfyriův ve středověku tak proslavený *Úvod ke Kategoriím* byl prvním velkým překladem Milana Mráze a Jeroným

Pražský stál v samém počátku jeho odborné kariéry; překlad *Kategorií* pak připravoval k vydání do svých posledních dní. V příloze vidíme skrze text autentického dopisu Mráze, radícího mladšímu kolegovi .

Mediavelistickou recepcí Aristotelova myšlení končí klasické články a číslo v souladu s dlouhodobou koncepcí Aithéru pokračuje pásmem diskusních studií, tj. volně na sebe reagujících polemických článků. Tentokrát se ovšem prostřednictvím pásma rozhodli vzdát čest Mrázově památce badatelé z jeho domovského Oddělení pro dějiny starší evropské a české filosofie Filosofického ústavu Akademie věd; jako výchozí téma pro vzájemnou diskusi si proto zvolili *metafysiku* v jejích nejrozumnějších podobách: koneckonců, lze si představit nějaké typičtější aristotelské téma? Přes slabší zastoupení logicko-analytického pohledu v tradičně zaměřeném Oddělení si jeho členové uvědomují význam této linie pro specifický způsob rozvíjení aristotelského dědictví, a proto byli přizváni dva hosté.

První studie **Pavla Hobzy** se zabývá pojmem *metafysika*, jeho genesi a normativní rolí v dějinách školské filosofie západoevropského typu. **Kryštof Boháček** si pokládá poměrně blízkou otázku, co dnes s odstupem dvou a půl tisíciletí nazýváme metafysikou a kde bychom předchůdce takového typu myšlení našli. Hostující **Lukáš Novák** pak ve svém poněkud kantovsky laděném příspěvku rozebírá problematiku apriorní fundace možnosti metafysiky. **Václav Němec** si klade otázku, jaké jsou možnosti metafysiky v rámci současného myšlení a rovněž ve vztahu k teologii. Druhý host, **Daniel Novotný**, předložil jakousi přehledovou „zprávu“ o aktuálních konceptech spojovaných s termínem *metafysika*, zejména v rámci analytické tradice. Závěr pásma patří **Ivanu**

Müllerovi a jeho emfatickému ztotožnění klasické metafysiky prostě s západní školskou filosofickou tradicí.

Závěr vzpomínkového čísla je vyhrazen vzpomínání. Přesněji řečeno dvěma rozhovorům, vzpomínajícího osobnost Milana Mráze ze dvou rozdílných a přitom do jisté míry analogických stanovisek. První rozhovor je veden s **Vilémem Heroldem**, Mrázovým celoživotním přítelem a kolegou, jenž Mráze vystřídal na postu ředitele Filosofického ústavu a rovněž po něm převzal vedení. Herold v něm vzpomíná na své první setkání s Mrázem, jeho zásluhy ještě z dob předlistopadových, a přidává poutavý osobní portrét člověka, jehož práci znají a ještě dlouho budou znát mnozí, avšak jinak je pro ně pouhým jménem uvedeným pod vynikajícím překladem. Druhý rozhovor byl veden s **Pavlem Baranem**, současným ředitelem Filosofického ústavu. Námětem bylo hodnocení celé dlouholeté „mrázovské éry“, tzn. Ze zasvěceného pohledu ředitele pohled zpět na znovuoobnovení Filosofického ústavu, hledání jeho role v rámci měnící se Akademie, způsob polistopadového očištění od normalizací poznamenaných pracovníků, zapojení do stále významnějšího systému grantů, evaluační procedury – to vše jsou významné kroky, které proběhly do značné míry nenásilně a potichu, přesto však promyšleně a zásadně utvářely současnou podobu Filosofického ústavu... a velkou jejich většinu uskutečnil právě Milan Mráz.

Pocta Milanu Mrázovi

Milan Mráz byl nepominutelnou osobností studií antické filosofie u nás, každý, kdo se tímto oborem déle zabýval, se s ním dříve či později musel setkat. Pro většinu

z nás, badatelů Filosofického ústavu Akademie věd, představoval pozorně naslouchajícího a zkušeného rádce, na jehož dveře bylo možno zaklepat ve chvílích nejrůznějších obtíží zejména institucionálního a obecně formálního rázu – vždyť až do své smrti zastával funkci zástupce ředitele Filosofického ústavu a v době přijímání většiny z nás byl úřadujícím ředitelem. Pro členy Oddělení pro dějiny starší evropské a české filosofie pak Milan Mráz představoval nestora tohoto typu bádání, zakladatele a dlouholetého vedoucího skupiny, jenž byl schopen vždy vznést upřesňující poznámku a na jehož filologicky fundovaný kritický úsudek bylo možno se naprosto spolehnout.

Pro členy České platónské společnosti představoval místopředsedu, jenž od data založení společnosti až do svého skonu trvale zajišťoval spojení s Akademií, byl zdrojem nenahraditelných informací i rad z hlediska strategie a rozvoje společnosti, i ve vztahu k jiným institucionálně vlivným oborům.

Všechny tyto *aretai* Milana Mráze jsou obdivuhodným způsobem vzpomenuty v rozhovorech a je jim mezi řádky vzdána čest v článcích i diskusních studiích. Vedle toho zde ovšem byl ještě Milan Mráz – učitel. Na závěr si dovolím připomenout i tento aspekt, neboť jsem měl to štěstí, že jsem se během svého magisterského studia s Mrázem setkal a měl jsem možnost se účastnit některých jeho seminářů.

Milan Mráz nebyl typem uhrančivého učitele, jenž během pěti minut uchvátí plnou posluchárnu a dokáže k antické filosofii přivést i studenty, doposud těmito studií opovrhující. Velké obecné přednášky nebyly jeho doménou a v rámci Karlovy university je velice rychle opustil – úvodní semestrální cyklus k antice, na němž jsem jej poprvé poznal, může sloužit jako doklad toho, že se jednalo o

správné rozhodnutí. Studenti Západočeské university, která z větší části nabízí právě tento typ obecných filosofických přednášek pro početné auditorium, v drtivé většině nebyli schopni docenit Mrázovy kvality a máme-li se dopustit nutného zjednodušení, prostě mu nerozuměli. Na člověka, jenž nemá elementární základy klasického vzdělání, byl Mráz prostě příliš erudovaný, příliš hluboký, příliš odborně věcný.

Zcela jiná situace byla na seminářích. Mráz vedl menší skupinky spíše pokročilejších studentů, kteří měli zvládnuté minimálně základy starořečtiny a nějaký ten kurs latiny. Rozumí se samo sebou, že již jinde absolvovali úvody do studia starověku a věděli již, že této problematice je třeba se věnovat s maximálním úsilím přinejmenším v rámci studia. Jedním z takových studentů jsem byl i já. A teprve na těchto seminářích, kde nás Mráz zasvěcoval do četby Aristotela ve starořeckém originále, jsem začínal oceňovat jeho kvality, které jsem – dodnes váhám, zda vlastně v plné míře – docenil až jako dospělý badatel po jeho boku v Akademii věd. Česká republika je zvláštní tím, že má mimořádně dobrou posici v oblasti platónského bádání, a naopak neobvykle mizernou situaci aristotelských studií. Role Milana Mráze je v tomto ohledu nezastupitelná, velká většina těch, kteří se dnes u nás Aristotelem zabývají, jím byla inspirována, vedena či přinejmenším podporována a směřována. Kvůli zmíněným specifickým Mrázovy výuky nicméně všichni začínali v jiných směrech antického bádání. Já sám jsem například vždy byl převážně platonikem a Aristotelés pro mne zcela cizí a zapovězenou, byť heslovitě známou, kapitolou. Díky Milanu Mrázovi jsem pochopil onu bariéru příkladně nevyhovujících českých překladů a relativně otevřenou cestu k jinak obvykle nepřístupným řeckým textům.

Za to vše patří Milanu Mrázovi neskonalý dík, stejně jako za jeho radu a podporu v rámci redakční rady časopisu Aithér. Nezastírám, že se jedná o ztrátu, kterou redakční rada zatím nedokáže plně nahradit. Tváří v tvář majestátu smrti má smrtelník velmi omezené možnosti, jak nenadálé situaci čelit se ctí. Vzpomínkové číslo pro jednoho z nás je to nejmenší, čím může a má náš stejně jako každý jiný časopis vzdát čest jeho památce. Shodou okolností se tak děje právě v periodiku, jenž nese vzhledem k přání věčné památky aristotelika zcela případný název: Aithér.

Za redakci a redakční radu časopisu Aithér

S pohnutím a vřelou vzpomínkou

Kryštof Boháček, šéfredaktor